

دانشگاه باقرالعلوم (ع)
(غیر دولتی - غیر انتفاعی)

دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام

دانشکده: معارف، فلسفه و کلام

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری

رشته: فلسفه

عنوان:

ارزش معرفت‌شناختی دلیل نقلی

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام و المسلمین محمد حسین زاده زیدعزه

استادان مشاور:

دکتر محمد لنگهاوسن

حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر یارعلی کرد فیروزجایی

نگارش

عبداله محمدی

زمستان ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه باقر العلوم (ع)
(غیر دولتی - غیر انتفاعی)

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام

دانشکده: معارف، فلسفه و کلام

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری

رشته: فلسفه

عنوان:

ارزش معرفت شناختی دلیل نقلی

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین محمد حسین زاده زیدعزه

استادان مشاور:

دکتر محمد لنگهاوسن

حجت الاسلام و المسلمین دکتر یارعلی کرد فیروزجایی

نگارش

عبداله محمدی

زمستان ۱۳۹۱

صورت جلسه دفاعيه

تقدیم آنکه بال کروبیان جاروی حریمش بود.
برترین اولیاء بر درگاهش طره جبین سود.
محرابش بر عرش رحمان پرتوافشانی می نمود.
مادر مهربانی‌ها، همسر زیبایی‌ها، دختر قبیله عشق؛
فاطمه زهرا (سلام الله علیها)

سپاس و تقدیر

سپاس خداوند متعال را که مرا نعمت هدایت و فهم ارزانی داشته و به حضور در جرگه طالبان معرفت و حقیقت مفتخر ساخت. سپاس ذات نورانی معصومین(ع) را که با آشکار ساختن گنجینه‌های معقول، تأملات بشر خاکی را سمت و سوی افلاکی بخشیدند و سپاس از امام خمینی(ره) و شهدای والامقام که افق بینش جویندگان معرفت را تعالی بخشیده و زمینه را برای پژوهشگران فراهم کردند.

این رساله با نظارت مشفقانه استاد محترم حجه الاسلام و المسلمین محمد حسین زاده سامان یافته است که عهده‌دار زحمتی بیش از وظیفه متعارف استاد راهنما شدند. نیز استاد دکتر محمد لگنهاوسن و حجه الاسلام و المسلمین دکتر فیروزجایی مشاوران محترم این تحقیق بودند که قدرشناسی از تمام ایشان حداقل وظیفه این کمترین است.

چکیده

بیشترین شناخت‌های بشر از راه دلیل نقلی کسب می‌شود. در این میان اعتبار معرفت‌شناختی دلیل نقلی مهم‌ترین پرسشی است که ذهن معرفت‌شناسان را به خود مشغول کرده است. اما این مسئله به چند پرسش بنیادین دیگر منشعب می‌شود: آیا دلیل نقلی توجیه خود را از سایر منابع معرفتی به دست می‌آورد یا اینکه برای توجیه خود نیازمند سایر منابع معرفتی نیست. معرفت‌شناسان غربی در پاسخ به این سؤال دو نظریه «تحویل‌گرایی» و «غیرتحویل‌گرایی» را مطرح کردند. غیرتحویل‌گرایان برآنند که دلیل نقلی منبع معرفتی مستقلی در کنار حس و استدلال عقلی است و انسان‌ها برای پذیرش دلیل نقلی موجه بوده و نیازمند مدرک و دلیل اثباتی نیستند و نبود قرینه بر خلاف کافی است. تحویل‌گرایان برخلاف غیر تحویل‌گرایان معتقدند عدم قرینه بر خلاف کافی نیست و شنونده باید دلیل اثباتی برای پذیرش دلیل نقلی داشته باشد. دلیل نقلی اعتبار خود را از سایر منابع مانند حس و حافظه و عقل دریافت می‌کند. این رساله ادله هر دو گروه را بررسی کرده و پس از نشان دادن اشکالات هر دو، قرابت دیدگاه تحویل‌گرایان با اکثریت دانشمندان مسلمان علم اصول را آشکار می‌سازد. پرسش مبنایی دیگر آن است که آیا دلیل نقلی انتقال‌دهنده معرفت است یا تولیدکننده آن؟ این تحقیق پس از بررسی ادله هر دو دسته اثبات می‌کند دلیل نقلی نه انتقال‌دهنده معرفت و نه تولیدکننده آن است. پرسش مهم دیگر آن است که دلیل نقلی چه درجه‌ای از معرفت را ایجاد می‌کند. این موضوع در میان معرفت‌شناسان غربی کمتر مورد توجه بوده است. این رساله با اشاره به تقسیمات دلیل نقلی از جمله تقسیم به خبر متواتر و واحد، مرتبه معرفتی حاصل از هر یک را جداگانه بررسی کرده است. همچنین توجیه دلیل نقلی را نه بر اساس تحویل‌گرایی و غیرتحویل‌گرایی بلکه بر اساس میزان معرفت حاصل از دلیل نقلی واکاوی کرده است. در این رساله اثبات می‌شود خبر متواتر مفید قطع و خبر واحد در بسیاری از موارد مفید اطمینان بوده و قطع و اطمینان هر دو ارزش معرفت‌شناختی دارند.

واژگان کلیدی: معرفت‌شناسی، دلیل نقلی، توجیه، تحویل‌گرایی، غیرتحویل‌گرایی، اعتماد،

معرفت‌شناسی اجتماعی.

فهرست

د	چکیده
أ	فهرست
۱	مقدمه
۹	فصل اول: مفهوم شناسی
۹	۱- معرفت
۱۰	۲- علم
۱۱	۳- یقین یا معرفت یقینی بالمعنی الاخص
۱۲	۴- معرفت یقینی بالمعنی الخاص
۱۲	۵- قطع یا معرفت یقینی بالمعنی الاعم
۱۲	۶- ظن
۱۳	۷- ظن صادق یا معرفت ظنی
۱۳	۸- علم عادی
۱۴	۹- اطمینان
۱۴	۹-۱ اطمینان در لغت
۱۴	۹-۲ اطمینان در اصطلاح
۱۹	۱۰- شک

۱۰-۱ تقسیمات شک	۲۰
۱۱-وهم	۲۰
۱۲-ارزش معرفت‌شناختی	۲۱
۱۳-حجیت	۲۲
۱۴-۱ اقسام خبر	۲۵
فصل دوم: ارزش اطمینان در مقایسه با یقین، علم متعارف و ظن	۳۳
۱-نسبت اطمینان و علم	۳۳
۱-۱ اطمینان در کلام بر خی فیلسوفان و متکلمان مسلمان	۳۳
۱-۲ اطمینان در دیدگاه رایج دانشمندان اصول فقه	۳۵
۱-۳ دیدگاه اختصاصی علامه طباطبایی	۳۶
۱-۴ دیدگاه اختصاصی علامه شعرانی	۳۷
۲-اعتبار اطمینان	۵۰
۱-۲ اعتبار اطمینان در متفکران مسلمان	۵۰
۱-۱-۲ قاعده انتخاب اخف و اسهل	۵۰
۱-۲-۲ ضرورت استمرار حیات فردی و اجتماعی (پرهیز از اختلال نظام اجتماعی و معاش بشر)	۵۱
۱-۲-۳ سیره عقلاء	۵۳
۱-۲-۴ یکسانی در ملاک اعتبار قطع	۵۴
۱-۲-۵ انکشاف واقع	۵۴

۵۵	۶-۱-۲ سکون نفس
۵۶	۷-۱-۲ حکم عقل عملی
۶۰	۲-۲ اعتبار اطمینان از دیدگاه متفکران غرب
۶۲	نتیجه‌گیری
۶۴	فصل سوم: مؤلفه‌ها و شرایط دلیل نقلی
۶۴	۱-۱ دیدگاه معرفت‌شناسان غربی
۶۴	۱-۱-۱ دیدگاه موسّع
۶۵	۱-۱-۱-۱ بررسی دیدگاه موسّع
۶۶	۱-۱-۲ دیدگاه مضیق
۶۷	۱-۲-۱-۱ بررسی دیدگاه مضیق
۷۰	۳-۱-۱ دیدگاه میانه
۷۰	۱-۳-۱-۱ بررسی دیدگاه میانه
۷۱	۴-۱-۱ دیدگاه تفصیلی
۷۲	۴-۱-۱-۱ بررسی دیدگاه تفصیلی
۷۳	۲-۱ دیدگاه دانشمندان مسلمان
۷۳	۱-۲-۱ تعریف خبر
۷۵	۲-۲-۱ اعتقاد و قصد گوینده
۷۶	۳-۲-۱ صدق خبری و صدق مخبری
۷۷	۴-۲-۱ تفاوت خبر حسی و حدسی

- ۳-۱ دیدگاه برگزیده ۷۸
- ۲- دلیل نقلی، منبعی مستقل یا وابسته ۷۹
- ۱-۲ غیرتحویل‌گرایی ۸۰
- ۱-۱-۲ ادله غیرتحویل‌گرایان ۸۲
- ۱-۱-۱-۲ دیدگاه توماس رید ۸۲
- ۲-۱-۲ عامل ابطال‌کننده هنجاری و روانشناختی ۹۶
- ۳-۱-۲ نقد دیدگاه غیرتحویل‌گرایی از سوی معرفت‌شناسان غربی ۹۷
- ۱-۳-۱-۲ تجویز زودباوری و ساده‌لوحی ۹۷
- ۲-۳-۱-۲ ناکافی بودن شرایط سه‌گانه غیرتحویل‌گرایان ۹۸
- ۳-۳-۱-۲ ضرورت وجود دلیل اثباتی ۱۰۰
- ۳-۱-۲ دیدگاه برگزیده درباره غیرتحویل‌گرایی ۱۰۲
- ۲-۲ تحویل‌گرایی ۱۱۱
- ۱-۲-۲ تحویل‌گرایی فراگیر و محدود ۱۱۳
- ۱-۱-۲-۲ نقد تحویل‌گرایی فراگیر ۱۱۳
- ۲-۱-۲-۲ نقد تحویل‌گرایی محدود ۱۱۷
- ۳-۲ دیدگاه برگزیده درباره تحویل‌گرایی و غیرتحویل‌گرایی ۱۱۹
- ۳- دلیل نقلی؛ مولد یا انتقال دهنده معرفت ۱۲۳
- توصیف انتقال دهنده بودن دلیل نقلی ۱۲۳
- نتایج دیدگاه انتقال ۱۲۵

- ۲-۳ بررسی دیدگاه انتقال ۱۲۵
- ۱-۲-۳ مثال نقض برای شرط لازم ۱۲۵
- نظریه مجموعه‌های معرفت «Communities of Knowledge» ۱۳۰
- بررسی ۱۳۰
- دیدگاه برگزیده در انتقال یا تولید معرفت از طریق دلیل نقلی ۱۳۱
- فصل چهارم: معرفت حاصل از دلیل نقلی ۱۳۵
- معرفت حاصل از خبر متواتر ۱۳۶
- دیدگاه برگزیده در معرفت حاصل از خبر متواتر ۱۴۲
- شبهاتی درباره معرفت بخشی تواتر ۱۴۴
- دیدگاه برگزیده در پاسخ به شبهات معرفت بخشی خبر متواتر ۱۴۸
- دیدگاه‌ها درباره معرفت حاصل از خبر واحد ۱۵۰
- ۱- خبر واحد مفید ظن است ۱۵۰
- ۲- خبر واحد همراه با قرائن مفید علم است ۱۵۱
- ۳- خبر ثقه مفید علم عادی است ۱۵۲
- ۴- خبر واحد ثقه از مصادیق ظن نکوهش شده نیست ۱۵۳
- ۵- ملاک پذیرش خبر، اطمینان بخشی است ۱۵۴
- دیدگاه برگزیده در معرفت حاصل از خبر واحد ۱۵۵
- اعتبار معرفت حاصل از خبر ثقه در موضوعات مهم ۱۶۰
- اعتبار معرفت حاصل از خبر ثقه در موضوعات غیر مهم ۱۶۲

- ۱۶۲..... اعتبار معرفت حاصل از خبر دروغگو در اخبار مهم.
- ۱۶۳..... اعتبار معرفت حاصل از خبر دروغگو در اخبار غیر مهم.
- ۱۶۴..... اعتبار معرفت حاصل از خبر فرد مجهول در اخبار مهم.
- ۱۶۵..... اعتبار معرفت حاصل از خبر فرد مجهول در اخبار غیر مهم.
- ۱۶۷..... معرفت حاصل از خبر واحد در معرفت‌شناسی غربی.
- ۱۶۸..... فصل پنجم: راه‌حل‌ها در توجیه دلیل نقلی.
- ۱۶۹..... دیدگاه معرفت‌شناسان غربی.
- ۱۷۰..... ۱- راه حل غیرتحویل‌گرایان.
- ۱۷۱..... ۲- استناد به اعتماد.....
- ۱۷۱..... ۱-۲ دیدگاه فاکنر در اعتماد.
- ۱۷۷..... ۲-۲ دیدگاه مک‌مایلر در اعتماد.
- ۱۷۹..... ۳-۲ دیدگاه کیت‌لرر در اعتماد.
- ۱۷۹..... ۴-۲ دیدگاه لیندا زگزیسکی در اعتماد.
- ۱۸۶..... ۵-۲ دیدگاه جنیفر لکی در اعتماد.
- ۱۸۶..... دیدگاه برگزیده در اعتماد.
- ۱۹۱..... ۳- استناد به وثاقت‌گروی.
- ۱۹۲..... ۴- استناد به معرفت‌شناسی اجتماعی.....
- ۱۹۵..... ۱-۴ دیدگاه کاش.
- ۱۹۷..... ۲-۴ دیدگاه فاکنر.

دیدگاه متفکران مسلمان.....	۲۰۱
۱- دیدگاه رایج میان دانشمندان علم اصول.....	۲۰۱
۲- دیدگاه علم‌بخشی خبرواحد.....	۲۰۵
۳- دیدگاه مبتنی بر مراتب معرفت.....	۲۰۶
۴- دیدگاه مبتنی بر حساب احتمالات شهید صدر.....	۲۰۷
فصل ششم: خاتمه، نتایج و پیامدها.....	۲۱۰
۱- نحوه تعامل با دلیل نقلی در علوم مختلف.....	۲۱۱
۲- نسبت‌سنجی میان دلیل نقلی و اقسام ابزارهای معرفت.....	۲۱۲
۳- نحوه تعامل با دلیل نقلی در نظام معرفتی دین اسلام.....	۲۱۶
مروری بر فصول گذشته.....	۲۱۸

مقدمه

«دلیل نقلی جذاب‌ترین و در عین حال مغفول‌ترین حوزه در معرفت‌شناسی است.»^۱

بیان مسأله

بسیاری از علوم که در اختیار بشر بوده، حتی مبنای علوم دیگر واقع می‌شود مانند تاریخ ملل، تاریخ علوم، ادبیات، حدیث و ... از سنخ علوم نقلی هستند. آنچه بشر درباره اقوام گذشته و سرگذشت ایشان، ادیان پیشین و محتوای آنها، نظریات علمی سابق و ... می‌داند علمی است که نه از راه عقل یا حس مستقیم بلکه از راه نقل به دست آمده است. همچنین بخش عمده‌ای از محتوای ادیان را بعد تاریخی آن تشکیل می‌دهد. مثلاً اینکه «تمثیل غار متعلق به افلاطون و مقولات دوازده‌گانه ابتکار کانت است» از سنخ علوم نقلی است. اینکه در بخشی از تاریخ فردی به نام ناپلئون حکومت می‌کرده، ماجرای حمله مغولان به ایران، وجود پیامبرانی چون حضرت نوح(ع) و موسی(ع) و وقایع کشتی و عصا از سنخ معارفی است که با حس و استدلال و کشف حاصل نشده بلکه از سنخ معرفت‌های نقلی است. این مسئله منحصر به گزارشات تاریخی نیست، بلکه در زندگی روزمره نیز بسیاری از اطلاعات هر یک از انسانها از دلیل نقلی حاصل می‌شود. سخنان دانشمندان و شخصیت‌های سیاسی در گوشه و کنار جهان، غالباً از راه دلیل نقلی به دست ما می‌رسد. با توجه به این امر، باید ارزش معرفت‌شناختی

---

1. Elizabeth Fricker and David E. Cooper, *The Epistemology of Testimony*, Aristotelian Society, Supplementary Volumes, Vol. 61 (1987), pp.57-83+85-106, p57.

دلیل نقلی تبیین گردد. بدین معنا که دلیل نقلی چه سطحی از معرفت را ایجاد می‌کند؟ آیا علم به معرفت حاصل از دلیل نقلی نیز می‌تواند یقین ریاضی (یقین بالمعنی الاخص) باشد؟ آیا رتبه معرفتی دلیل نقلی با رتبه معرفت حسی یکی است؟ آیا دلیل نقلی مولد معرفت است بدین معنا که خود معرفت جدیدی در مخاطب ایجاد می‌کند؛ یا انتقال دهنده آن و تنها واسطه بین گوینده و شنونده است؟ دلیل نقلی در میان سایر منابع معرفت چه جایگاهی دارد؟

با توجه به احتمال خلافی که حتی در خبر متواتر نیز موجود است آیا دلیل نقلی هیچگاه می‌تواند مفید یقین باشد؟ در اخبار متواتر احتمال خطا به صفر نزدیک می‌گردد، لکن هیچگاه احتمال خطا عقلاً منتفی نیست، هرچند از نگاه عقلاً منتفی است. بنابراین در هیچ خبر متواتری یقین بالمعنی الاخص ایجاد نمی‌شود؛ با فرض اینکه دلیل نقلی نمی‌تواند مفید یقین بالمعنی الاخص باشد این پرسش طرح می‌گردد که وجه اعتماد به آن چیست؟ چرا با توجه به این نکته به اخبار متواتر اعتنا می‌شود؟ این مسئله در خبر غیر متواتر که بخش اصلی و بدنه گزارشات و دلایل نقلی را تشکیل می‌دهد اهمیت افزونی می‌یابد.

از بین سؤالات مطرح شده، اصلی‌ترین مسأله این رساله «ارزش معرفت شناختی دلیل نقلی» است که در آن کیفیت واقعه‌نمایی و میزان اعتبار ادله نقلی بررسی می‌شود.

اهمیت و فایده تحقیق:

با توجه به آنکه بسیاری از شئون زندگی فردی و اجتماعی انسان با تکیه بر دلیل نقلی جریان می‌یابد و نیز با لحاظ جایگاه علوم نقلی در میان علوم بشری و به طور خاص استفاده‌ای که در دین از ادله نقلی می‌گردد ضرورت این پژوهش آشکار می‌گردد. همچنین نتیجه این تحقیق می‌تواند پاسخی مناسبی برای بسیاری از پرسش‌های فراروی محققان علوم دینی و تاریخ باشد. وجه اعتماد عقل به تمام علومی که از راه نقل حاصل شده‌اند در این تحقیق روشن می‌گردد. استناد به تاریخ، معتبر دانستن متون تاریخی و دینی، استناد به کتب و تحقیقات و نظرات محققان دیگر منوط به احراز ارزش معرفت شناختی دلیل نقلی است. ارزش معرفت شناختی دلیل نقلی در پذیرش شهادت برای کسانی که از راهی غیر از تعبد به تحلیل مباحث حقوقی می‌پردازند نیز حائز اهمیت است. این تحقیق نه تنها در

حوزه تحقیقات علمی بلکه در عقلانی شمردن استنادات مردم به گفته‌های دیگران نقشی به سزا دارد. تعیین اعتبار معرفت شناختی قرآن که مستند به تواتر است و نیز بسیاری از روایات اعتقادی و غیراعتقادی نیز در گرو تبیین ارزش شناخت دلیل نقلی است. بسیاری از شبهات دین‌شناختی چون اشکالات هیوم به معجزه و نیز برخی روشنفکران به محتوای تاریخ انبیا و معصومین از راه تردید در اعتبار معرفت شناختی دلیل نقلی طرح گردیده است، لذا تبیین این مسئله هم نتایج علمی و هم نتایج کاربردی خواهد داشت.

سابقه تحقیق:

طبق جستجوهای انجام شده در پایگاه‌های تحقیقاتی کشور تا کنون تحقیقی (اعم از کتاب، پایان نامه و مقاله) که مستقلاً به بررسی این موضوع پرداخته شده باشد به زبان فارسی یا عربی مشاهده نشده است. لکن به طور پراکنده و به مناسبت عالمان علوم مختلف به نکاتی اشاره کرده‌اند. از جمله در

معرفت شناسی:

- کتاب منابع معرفت، محمد حسین زاده، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۶ ه.ش، فصل هفتم، ص ۲۹۹-۳۰۸.
- کتاب معرفت لازم و کافی در دین، محمد حسین زاده، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۸ ش.

در دانش اصول فقه:

بیشتر تحقیقات این حوزه به اعتبار یا عدم اعتبار خبرواحد در حوزه احکام شرعی مرتبط بوده ولی صبغه معرفت شناختی و واقع‌نمایی دلیل نقلی کمتر مورد توجه بوده است. تنها در برخی آثار چون تحقیقات ذیل به صبغه معرفت شناختی دلیل نقلی پرداخته شده است:

- مرحوم شهید صدر از طریق حساب احتمالات به تبیین خبر متواتر پرداخته است. (بحوث فی علم الاصول، ج ۴، ص ۳۷۲)

- همچنین مرحوم علامه طباطبایی امارات اطمینان بخش را بی‌نیاز از جعل حجیت و اطمینان را هم عرض قطع دانسته‌اند. (حاشیه کفایه، ص ۱۸۵-۱۸۶)
- مرحوم سید مصطفی خمینی نیز به حجیت خبر واحد و بی‌نیازی آن به جعل حجیت اشاره کرده است. (تحریرات فی اصول الفقه، ج ۶، ص ۲۹۷-۳۰۰)
- نیز مرحوم سید محمد روحانی به بررسی علم بودن اطمینان پرداخته است. (منتقی الاصول، ج ۴، ص ۳۲)

در علم تاریخ با توجه به ابتناء این علم بر دلیل نقلی گاهی واقع‌نمایی دلایل بررسی شده است، لکن در این موارد نیز بیشتر بر مباحث هرمنوتیکی از قبیل پیش‌فرض‌ها و نوع نگاه و حدس مورخ و امکان رهایی از پیش‌فرض تأکید شده است. واقع‌نمایی دلایل نقلی کمتر مورد توجه بوده است. اخبار متواتر علم‌آور تلقی شده و درباره اخبار غیر متواتر بحث اندکی شده است. برای نمونه :

کتب:

- مقدمه‌ای بر فلسفه تاریخ، والش، ترجمه ضیاءالدین طباطبایی، تهران: نشر امیرکبیر، ۱۳۶۳، ص ۱۰۵.
- درآمدی بر فلسفه تاریخ، استنفورد، ترجمه مسعود صادقی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۵.
- فلسفه تاریخ، به کوشش حسینعلی نودری، تهران: نشر طرح نو، ۱۳۸۳، ص ۲۸-۳۰.
- تاریخ در ترازو، عبدالحسین زرین کوب، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۰، فصل تاریخ و شناخت.
- آیین نگارش تاریخ، رشید یاسمی.

مقالات:

- عینیت و ذهنیت در تاریخ، پل ریکور، ترجمه ع روح بخشان، ماهنامه علمی تخصصی اطلاعات حکمت و معرفت، ش ۴.

- عینیت گزاره‌های مقبول اهل تاریخ، گفتگو با دکتر گل محمدی، کتاب ماه، فروردین ۱۳۸۹، ش ۱۴۳.
- عینیت و ارزش داوری در تاریخ، ویلیام اچ دری، ترجمه مسعود صادقی، پژوهشنامه متین، ش ۱۳.
- حجیت تاریخ، پیشوایی، تاریخ در آینه پژوهش، پیش شماره ۴، زمستان ۱۳۸۲.

اما در کتب و مقالات انگلیسی آثار متعددی به ابعاد معرفت شناختی دلیل نقلی پرداخته‌اند که برخی از مهم‌ترین آنها عبارتند از :

Books:

- 1- Jennifer Lackey Learning from Words :Testimony as a Source of Knowledge, OXFORD UNIVERSITY PRESS,2008.
- 2- Lackey, Jennifer and others, The Epistemology of Testimon, Brown University Print publication date: 2006.
- 3- C. A. J. Coady ,Testimony, A Philosophical Study OXFORD · CLARENDON PRESS.
- 4- DOUGLAS WALTON,Witness Testimony Evidence, *Argumentation, Artificial Intelligence, and Law*, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS,2008.
- 5- Faulkner,RATIONALITY OF OUR RESPONCE TO TESTIMONY,2002.

ARTICLES:

The Reliability of Testimony ,Peter J. Graham,*Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 61, No. 3 (Nov., 2000), pp. 695-709.

Truth, Thinking, Testimony and Trust: Alvin Goldman on Epistemology and Education *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 71, No. 2 (Sep., 2005), pp. 345-366

A Minimal Expression of Non-Reductionism in the Epistemology of Testimony, Jennifer Lackey, *Noûs*, Vol. 37, No. 4 (Dec., 2003), pp. 706-723

Review: [untitled],Paul Faulkner, Reviewed work(s): *The Epistemology of Testimony* by Jennifer Lackey; Ernest Sosa, *Mind*, New Series, Vol. 116, No. 464 (Oct., 2007), pp. 1136-1139.